

Верховний
Суд

Деякі питання вирішення правових
проблем у спорах щодо
відповідальності пов'язаних з банком
осіб за шкоду, завдану банку

Пілотне рішення ВП ВС від 25.05.2021
справа № 910/11027/18

Лариса Рогач,
суддя Великої Палати Верховного Суду
Київ, 17 вересня 2021 року

Від 2018 року спори за позовом ФГВФО,
що діє від імені банку, про відшкодування
пов`язаними з банком особами завданої
ними шкоди банку підлягає розгляду за
правилами господарського судочинства.

Постанова ВП ВС від 19 червня 2018 року у справі
№ 757/75149/17-ц

У провадженні судів наразі перебуває:
64 таких позовів
проти 774 відповідачів
*щодо майже 30 банків тривають спори про
відшкодування шкоди з пов'язаних з банком осіб у
порядку ч. 5 ст. 52 Закону України «Про систему
гарантування вкладів фізичних осіб»*

Оспорювання статусу пов'язаної з банком особи

Позивач вправі доводити відсутність у нього статусу пов'язаної з банком особи, як підставу своїх вимог, посилаючись безпосередньо на ч.1 ст. 52 Закону "Про банки і банківську діяльність", без оскарження рішення банку про визнання його пов'язаною з банком особою як окремої позовної вимоги

постанова ВП ВС від 15.06.2020 у справі
№ 826/20221/16

постанова ВС від 21.04.2021 у справі № 910/14646/19

Правові проблеми, які вирішувались під час розгляду справи

1. Позовна давність
2. Законодавство, яке підлягало застосуванню
3. Зміст правовідносин сторін спору
4. Статус ФГВФО у спірних правовідносинах (зокрема у зв'язку з припиненням банку)
5. Наслідки припинення банку як юридичної особи

Яка редакція Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (стаття 52) та Закону України «Про банки і банківську діяльність» (стаття 58) підлягає застосуванню при вирішенні спорів щодо притягнення до відповідальності пов'язаних з банком осіб – колишніх керівників банку в процедурі виведення (ліквідації) такого банку?

а) та, що діяла на момент вчинення Фондом дій зі стягнення збитків у ліквідаційній процедурі (виявлення збитків, звернення з вимогами до колишніх керівників, подання позову);

б) та, що діяла на момент вчинення керівниками банку дій, що можливо завдали збитків банку (укладення правочинів у 2014 році, що на думку Фонду призвели до неможливості банку відповідати за своїми зобов'язаннями у січні 2015 року)

Склад деліктного порушення (п. 7.4 постанови)

- 1) неправомірність поведінки
- 2) наявність шкоди,
- 3) причинний зв'язок
- 4) вина заподіювача шкоди

Презумпція вини (п.7.8 постанови)

Водночас зі змісту частини другої статті 1166 ЦК України вбачається, що цивільне законодавство в деліктних зобов'язаннях передбачає презумпцію вини заподіювача шкоди. Відповідний висновок міститься, зокрема, у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23 січня 2018 року у справі № 753/7281/15-ц. Тому спростування цієї вини (у тому числі з підстав вини самого позивача в заподіяній шкоді) є процесуальним обов'язком її заподіювача.

Фідуціарні обов'язки

обов'язок дбайливого ставлення (діяти добросовісно на користь розвитку підприємства, приділяючи достатньо часу, зусиль і професійних навичок управлінню ним) та **обов'язок лояльності** (уникати конфлікту інтересів і діяти під час ухвалення рішень щодо діяльності підприємства лише в інтересах останнього).

діяти не лише в межах своїх повноважень, але й добросовісно і розумно, в найкращих інтересах товариства

суд виходить з презумпції, що така посадова особа діяла в найкращих інтересах товариства; її рішення були незалежними та обґрунтованими; її фідуціарні обов'язки були виконані належним чином – але ця презумпція може бути спростована позивачем

Суб'єктивно -об'єктивний стандарт

7.51. Стаття 42 Закону «Про банки і банківську діяльність» у редакції, чинній на момент вчинення дій з купівлі облігацій, містить вимоги до керівників банків. Керівниками банку мають бути дієздатні фізичні особи, які відповідають таким вимогам: 1) наявність вищої економічної, юридичної освіти чи освіти у галузі управління залежно від займаної посади (ця вимога не застосовується до членів спостережної ради банку); 2) стаж роботи у банківській системі за відповідним фахом не менше трьох років (ця вимога не застосовується до членів спостережної ради банку); 3) бездоганна ділова репутація. Голова правління (ради директорів) та головний бухгалтер заступають на посаду після надання письмової згоди на це НБУ. Голова правління (ради директорів) банку та головний бухгалтер повинні мати попередній досвід керівної роботи у банках. Керівники банку зобов'язані протягом усього часу, упродовж якого вони зберігають свій статус у банку, відповідати вимогам, встановленим цим Законом.

7.52. Відповідачі, які володіли спеціальними знаннями та досвідом як керівники банку, не могли не розуміти значення та наслідки своїх дій по виведенню значної суми грошових коштів з банку в обмін на цінні папери зі строком погашення у 2019 році

Спростування презумпції правомірності дій Що таке неправомірність в контексті виконання фідуціарних обов'язків?

У цій справі позивач скористався своїм правом надати докази, які на його думку, підтверджували неправомірність та винність дій відповідачів.

Відповідачі при цьому не надали жодного доказу щодо вчинення ними дій, що свідчили б про відсутність вини за невиконання передбачених Законом України «Про банки і банківську діяльність» обов'язків щодо добросовісного, розумного, відповідального керівництва діяльністю банку, запобігання можливим ризикам (пункт 7.58 постанови)

Дії регулятора (НБУ)

п. 7.67 ...будь-які порушення з боку регулятора (призначеного ним куратора як представника НБУ), неналежне виконання куратором банку своїх посадових обов'язків (у звітах куратора взагалі не була відображена інформація щодо ухвалення органами управління банку рішень щодо придбання облігацій та інформація про видатки банку на оплату придбаних облігацій) не можуть слугувати підставою для звільнення від відповідальності посадових осіб банку. Адже саме вони, а не регулятор, ухвалювали відповідні рішення і несли відповідальність за роботу банку.

Дії ФГВФО

Велика Палата Верховного Суду відзначає, що невчинення Фондом таких дій (виявлення нікчемних правочинів), навіть якщо таке управлінське рішення було помилковим, не може свідчити про правомірність дій відповідачів, які призвели банк до неплатоспроможності, та бути підставою для звільнення їх від відповідальності, а також враховує надані Фондом пояснення, за змістом яких у межах встановлених судами обставин справи застосування наслідків нікчемності правочинів з придбання облігацій не могло істотно вплинути на загальну вартість ліквідаційної маси і бути способом виправлення завданої шкоди (пункт 7.72 постанови).

Розгляд вимог у межах однієї справи

Велика Палата Верховного Суду вважає, що позовні вимоги до пов'язаних з банком осіб, які є посадовими особами органів управління банку, подані Фондом відповідно до статті 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність», **мають розглядатися разом у межах однієї справи**. Адже у випадку завдання шкоди банку діями його посадових осіб, внаслідок чого настала неплатоспроможність банку, які несуть солідарну відповідальність перед банком як члени органу (органів) управління, повний склад правопорушення можна встановити лише шляхом системного аналізу всієї сукупності дій чи бездіяльності посадових осіб, у тому числі дослідження проведених банківських операцій та їх вплив на фінансове становище банку в цілому. Операції банку та їх наслідки для його платоспроможності не можна розглядати окремо (пункт 7.77. постанови).

Порушення правил об'єднання позовних вимог вирішувалось, зокрема у постанові Верховного Суду від 15.02.2019 у справі № 910/11811/18, суд дійшов висновку, що кожна із вимог про стягнення шкоди є самостійною вимогою, які не пов'язані ні підставами виникнення та поданими доказам, та не є основними і похідними одна стосовно одної, оскільки від задоволення одних не залежить задоволення інших

На захист чиїх інтересів діє Фонд? Банку, кредиторів банку, власних?

Фонд діє як ліквідатор банку (якщо у припиненого банку залишилося майно, то застосовується спростовна презумпція державної реєстрації припинення)

Фонд звертається з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної Фонду, від власного імені і на свою користь, а про відшкодування шкоди, заподіяної банку, – від імені та в інтересах банку.

Таке регулювання узгоджується із частиною шостою статті 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність», відповідно до якої пов'язана з банком особа, дії або бездіяльність якої призвели до завдання банку шкоди з її вини, несе відповідальність своїм майном; якщо внаслідок дій або бездіяльності пов'язаної з банком особи банку завдано шкоди, а інша пов'язана з банком особа внаслідок таких дій або бездіяльності прямо або опосередковано отримала майнову вигоду, такі особи несуть солідарну відповідальність за завдану банку шкоду. Крім того, відповідно до частини п'ятої статті 53 ГПК України у разі відкриття провадження за позовною заявою особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (крім прокурора), особа, в чиїх інтересах подано позов, набуває статусу позивача (пункти 7.91, 7.92 постанови).

Припинення банку - чи припинилися зобов'язання перед кредиторами?

Велика Палата Верховного Суду відхиляє посилання Фонду на положення підпункту 3 пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 13 травня 2020 року № 590-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності», за яким Фонд має забезпечувати з урахуванням вимог цього Закону організацію роботи щодо вжиття заходів для забезпечення задоволення вимог кредиторів до банку/відшкодування заподіяної шкоди (збитків) на користь Фонду для подальшого спрямування кредиторам (колишнім кредиторам) банку, процедура ліквідації якого була розпочата до дня набрання чинності цим Законом (пункт 7.90 постанови).

Як визначається розмір шкоди, заподіяної банку?

Якщо банку заподіяно шкоди не шляхом вчинення окремо визначених дій (бездіяльності), які мали наслідком знищення або пошкодження конкретної речі, втрату конкретних доходів чи подібні наслідки, а шляхом недотримання вимог законодавства, невжиття своєчасних заходів для запобігання настанню неплатоспроможності банку тощо, що призвело до зниження чистих активів банку, порушення нормативів, зокрема ліквідності та втрати банком стану платоспроможності, то розмір шкоди, завданої банку, оцінюється розміром недостатності майна банку для задоволення вимог усіх кредиторів, якщо не доведений більший розмір шкоди.

Тобто у цьому разі розмір недостатності майна банку для задоволення вимог усіх кредиторів є мінімальною оцінкою шкоди, завданої банку (пункт 7.61 постанови).

З якого моменту починається перебіг позовної давності щодо вимог про відшкодування збитків поданих Фондом до пов'язаних з банком осіб – керівників банку?

а) з дати, коли Фонд виявив чи повинен був виявити дії пов'язаних осіб – керівників банку, якими спричинено збитки, зокрема в порядку, встановленому статтею 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», яка передбачає обов'язок Фонду виявити нікчемні правочини, відповідно до яких банк до дня визнання банку неплатоспроможним взяв на себе зобов'язання, внаслідок чого він став неплатоспроможним або виконання його грошових зобов'язань перед іншими кредиторами повністю чи частково стало неможливим;

б) з дати виявлення фондом недостатності майна банку (перевищення розміру зобов'язань банку відповідно до реєстру акцептованих вимог кредиторів над оціночною вартістю ліквідаційної маси банку, за винятком майна банку, що є предметом застави та використовується виключно для позачергового задоволення вимог заставодержателя);

в) з дати затвердження Фондом ліквідаційного балансу та звіту (за наявності даних про те, скільки коштів після продажу всіх активів і вжиття інших заходів не вистачило для задоволення вимог кредиторів).

Верховний
Суд

Дякую за увагу!